

PANUN pakinoita

”Huvila meren rannalla”. Eetu Iston muisto

Vihdoin!

Lintujen laulu on vaiennut. Käkikin keskeytti kukuntaharjoituksensa, lopetti lyhyeen, ainakin toistaiseksi. Totesi kai, ettei ollut ääni oikein kunnossa vielä, mutta yrittää piti: kukuk . . . On tullut se hetki illasta, jolloin täällä vallitsee täydellinen hiljaisuus — niin täydellinen kuin nyt asutuilla seuduilla kahdennenkymmenen vuosisadan 50-luvulla on mahdollista. Lokki (Joka kai tosin on asunut täällä jääkaudesta alkaen) rääkääse muutaman kerran, mutta moottorin papatus sensijaan toistuu silloin tällöin.

Huudahtaessani heti alkuun, että »vihdoin» (ikäänkuin olisin saanut päävoiton raha-arpajaisissa tai kaksi-toista oikein) tarkoitin siis sitä, että olen kerran taas täällä omimmassa ympäristössäni, meren rannalla, kaukana ja kuitenkin lähellä. Minun ei tarvitse muuta kuin hieman muuttaa asentoa, niin näen Valkean Kaupungin (tänne se näkyy vielä valkeampana kuin millä se ruunossakaan näytää), mutta istuessani näin kuin istun vanhantyyliä aikanaan vihreäksi »restauroidun» kirjoituspöydän ääressä talon olohuoneessa, näen pohjoisesta ikkunasta oikeastaan vain meren, jopa silmäkantamattomiin kurkoittautuessani vähän lähemmäs ruutua. Ikkunan alla on vain parin metrin kaista kasvava mustikanvarpuja ja heleävihreää sammalta, sitten jyrkkä törmä, josta tälläkin kohtaa kohoaa pari juurevaa petäjää, joiden oksat osaksi levittäytyvät ikäänkuin suojelevasti valkean talon ylle. Törmän alla on parimetrinen kivikkoisen rantakaista ja sitten vapaa meri, rannalla muutaman paikoin harmaantunutta jäätikköä. Taivas on suoraan yläpuolellamme pilvessä — kauempana näkyy kaistaleita sinistä taivasta — ja pilvet kuvastuvat verkkaaisesti lainehtivaan lameenvälkkyvään violetinvihreäiseen vedenpintaan. Vastaranta on niin kaukana, että sahanpiipusta tupruava savu ei tee sikarinsavua kummempaa vaikutusta. Asken sateli, nyt paistaa päivä jostain pilvien lomasta saaden menneen talven lumen vaikuttamaan valkoiselta. Joku pikkulintukin siitä inostui piipittämään, mutta minkä niminen? Olen taas kerran talven kuluessa ehtinyt unohtaa niiden äänet niinkuin väritkin. Ja kuitenkin ne taas tulevan kesän aikana tulevat olemaan minun ja perheen parhaita ystäviä. Lintukirja täytyy taas kaivaa esiin ja sitä sitten ahkerasti tutkia. Valitettavasti taas myöhästyin tehtävistä, jotka minulle »vuokraisäntänä» olisivat kuuluneet. Jäivät nim. tyhjentämättä mennekesäiset pesät, pöytöt nimittään. Mutta se suurpiipitys olisi tehtävä ennen sitä aikaa, jolloin ruvetaan hokemaan, että »kuu kiurusta kesään». Nyt siihen ei enää uskalla ryhtyä, joku lintupariskunta voisi käsittää sen häätömääräyk-

seksi. Mutta muistetaanpa ensi keväänä!

On oikeastaan — tai onkohan se lopultakaan niin merkittävää, se nimittäin, mitenkä ihminen voi kiintyä nimenomaan tällaiseen kesäpaikkaan. Minusta esimerkiksi tuntuu siltä, että voisin melkein kaikesta muusta maallisesta kieltäytyä saadakseni pitää tämän Kesälän. Lapsuudenelämyksillä on siihen varmaan ratkaiseva osuus ja niin on varmasti jokaisen samaa kokeneen laita. Kaikkien meidän vain ei suoda saada pysyä tai edes palata lapsuuden rakkaille leikkikentille. Mutta on tässä muutakin. Vaikka tämä ei meikäläiseille pääsekään muodostumaan huvilaksi (olen jo ennenkin väittänyt, että koko nimitys on harhaanjohtava ja suosittelut tilalle kansainvälistä sanaa villa), se kaikinensa muodostuu siksi kertaaksi, minulle sen puolesta melkein ainoaksi, jossa »des joskus vain täysin irrottautua kaupunki-elämän, ammatin, taloushuolien jms. noidankehästä. Ja jälleen toistan: näin varmaan on kokenut hyvin moni lukijoistakin, kuka todella huvilassa, kuka kesämökkillään, kalamajallaan jne. Ihannevaltio olisi varmaan sellainen, jossa jokaisella kansalaisella olisi edes oma kalamaja jossain pookkassa. Kansan työkyky sellaisissa olosuhteissa olisi varmaan paras mahdollinen!

Näin istun ja mietiskelen. Varmaan, että näitä Kesälä-kirjeitä tulee olemaan useinkin, mutta toivokaamme, että juuri tämä ympäristö tulee antamaan hyviäkin keskustelunaiheita. Persoonallisiakaan kokemusiani alkää ottako liian persoonallisesti, vaan yleistäen, sillä kokemukseni ja näkemykseni täällä ovat paljon samoja kuin tuhansissa muissa mökeissä ja villoissa, kalasaunoissa ja saunakamareissa. Istumme milloin tässä vihreän pöydän ääressä, milloin maalaamattomassa yiiskamarissa ties kuinka vanhar kuluneen ruskean pappilanpöydän ääressä, milloin aamupaisteisella verannalla tai iltaurinkoisella saunankuistilla.

Tällainen huone kuin tämä olohuone, joka ei ole sali eikä pirtti, on vuosikymmenien kuluessa saanut jo niin persoonallisen sävyn, että sitä ainakin minun mielestä olisi melkein loukkaavaa ruveta edes korjausten yhteydessä uusimaan, nykyäikaistamaan nimittään. Nuo halkeilleet tapetit voisi toki uusia, mutta tyylillä ei! Katselen tauluja, jotka nekin antaisivat aiheita vaikka mikä mittaiseen pakinaan Niin — ensimmäisenä kiintyy silloin katse toista isoa seinää hallitsevaan raameineen varsin suurikokoiseen »Hyökkäys»-tauluun ja siitä pääsenkin oikeastaan päivänkohtaisempaan aiheeseen.

Siinä on Iston kuuluisa »Hyökkäys», yksi kymmenistä tuhansista

jäljennöksistä. Tämä on yksivärijäljennös, jota kehystää hyvin leveä valkoinen alusta — passe-partout (paspartu) Itse kehukset ovat jotain hienoa puulajia, mustanruskeat, koristeelliset. Kaikki sopii juuri sen ajan henkeen, jolloin tämä eräs taiteemme kuuluisimmista allegoreista syntyi. Se vie ajatukset vuosisadan vaihteeseen routavosien mielivaltaisuuksien aikoihin. Eräs tuon ajan alkuvaiheiden merkittäviä tapauksia oli juuri Iston symbolisen taulun valmistuminen. Isto oli opintomatalla Saksassa, Berliinissä, jonne oli matkustanut jo 1895 saatuaan apurahan — 750 markkaa! On väitetty hänen maalanneen Hyökkäyksensä Berliinissä, mutta varma ei asia ilmeisestikään ole, koskapa asiaa tutkinut maisteri Väinö Kökko, tunnettu aktivistimme, kirjoittaa, ettei hän tästä asiasta ole onnistunut saamaan varmuutta. Mutta ilmeiseltä vaikuttaa, että työ ainakin pantiin alulle Berliinissä. Isto tahtoi omalla tavallaan panna vastalauseensa venäläistämishyökkäyksiä vastaan ja ryhtyi sisäisen innoituksen vallassa kankaalle kuvaamaan tsaarivallan sortoimenpiteitä. Kun hän -99 kesällä palasi Suomeen oli hänen tarkoituksensa asettaa taulujaan näyttelille, mutta muu jäi, kaikki keskittyi »Hyökkäys»-taulun valmistamiseen. Kun taulu oli valmis, asetti Isto sen eräiden luotettavimpien ystäviensä tarkasteltavaksi Kaivohuoneelle, mutta »näyttely» kävi huonosti ja huonosti oli käydä niin miehen kuin taulunkin. Sanfarnit olivat saaneet vihiä tapahtumasta ja Isto kehystämättömine tauluineen täytyi kiireesti toimittaa ikkunasta ulos. Hän pakeni Eteläsatamaan ja sentien Ruotsiin. Siellä jatkettiin valpajäljennösten ottoa, joka oli jo Helsingissä aloitettu. Sitten siirtyi taiteilija Alatornin pappilaan, mutta täältäkin täytyi taulu pian palauttaa takaisin Haaparannan puolelle. Monien vaiheiden jälkeen lahjoitettiin taulu Iston kuoleman jälkeen Suomen Kansallismuseolle.

Siinä nyt on yksi niistä jäljennöksistä! Tuo taulu on ehkä sama, jonka jo lapsuuteni ajoilta muistan kaupunkikodistamme, ehkä joku toinen. Ja jo minun ikäluokkani muistaa tuon taulun varmasti tuhansista suomalaisista kodeista, sillä on ollut aikojaa, jolloin se eroittamattomana on kuulunut kansallisesti ajattelevan suomalaisen huoneeseen. Muistan myös erään kerran, mahtoi olla joskus sodan jälkeen, kun sattumoisin jouduin erääseen luulajalaiseen kotiin vieraksi. Huoneeseen astuessani pysähdyin vaistomaisesti — katseeni oli kiintynyt peräseinällä riippuvaan tuttuun tauluun. Isto. »Hyökkäys»-tauluun. Talon emäntä oli suomalais-syntyisiä, Tornionlaaksosta vielä. Tunsin oloni heti kotoiseksi.

Kesälässä kerran

